

KIEV

De tv-toren van Kiev, die werd getroffen door een Russische raket, staat aan de rand van Babyn Jar, waar in de Tweede Wereldoorlog 33.000 Joden werden vermoord.

ISRAËL EN OEKRAÏNE

Behoedzaam Israël kan wellicht bemiddelen

Oekraïners en Joden delen een getekend verleden. Nu Oekraïne in oorlog is, worstelt Israël met zijn rol. Over de opvang van Oekraïense vluchtelingen is tot in het kabinet discussie.

Door onze medewerker
Paul Alexander

AMSTERDAM. Israël maakt het beste luchtafweersysteem van de wereld, precies wat Oekraïne nu nodig heeft, met de talrijke bombardementen op steden. President Zelensky benadrukte het zondag in zijn toespraak via een videoverbinding tot de Knesset, het Israëlische parlement.

Terwijl buiten een joelende menigte met Oekraïense vlaggen zwaaid in een massale steunbetuiging, klonken binnen Zelensky's verwijten over Israëls passieve opstelling. De regering is niet bereid tot wapenleveranties aan Oekraïne, of sancties tegen Rusland. Oekraïners kunnen niet visumvrij Israël in, Russen nog wel. „Ik kan die vergelijking maken tussen jullie geschiedenis en de onze”, zei hij. „Moskou gebruikt dezelfde terminologie als de nazis en heeft het over een ‘eindoplossing’”. Ze richten hun raketten op Kiev en op Babyn Jar. Jullie weten allemaal dat dit een gedenkplaats voor de Joodse slachtoffers van de Holocaust is.”

Vergelijkingen met de Holocaust worden in Israël niet in dank afgenomen. Maar Zelensky, zelf Joods, weet dat Babyn Jar ook Israël aangaat: het staat symbool voor het gruwelijke lot van de Joden in Oekraïne. Eind september 1941 vermoordden SS-Einsatzgruppen en Duitse politiebatjons bij dat ravijn aan de rand van Kiev in de loop van twee dagen meer dan 33.000 Joden. Tegelijk staat Babyn Jar ook symbool voor het zwijgen in de Sovjettijd over de gruweligheden. Na de oorlog vulden de autoriteiten het ravijn op met puin van een steenfabriek. Lang ontbrak er een monument voor de vermoorde Joden. De Holocaust was taboe: de nazis richtten zich met hun aanval op de Sovjetbevolking als geheel, zo luidde de officiële leer. Daarom probeerden de autoriteiten tegen te gaan dat de nadruk op het lijd van de Joden kwam te liggen.

Pas tachtig jaar later kwam er het Babyn Jar Holocaust Herdenkingscentrum. Dat werd afgelopen oktober onthuld in aanwezigheid van de staatshoofden van Oekraïne, Duitsland en Israël. Vijf maanden

Vergelijkingen met de Holocaust worden in Israël niet in dank afgenomen

later wordt het door de oorlog in zijn voortbestaan bedreigd. Op de vijfde dag van de invasie belandde bij de beschieting van de televisietoren van Kiev een raket op de rand van het terrein van Babyn Jar. Toen tweette Zelensky: „Wat heeft het voor zin tachtig jaar lang te spreken over ‘Never Again’, als de wereld zwijgt op het moment dat er een bom op Babyn Jar terecht komt. De geschiedenis herhaalt zich.” Ook Israël reageerde geschokt op het nieuws. Vanuit Jeruzalem tweette Natan Sharansky, bestuurslid van het Herdenkingscentrum en voorzitter van het Joods Agentschap, dat zich inspannt voor de immigratie van Joden naar Israël: „Symbolisch dat Poetin zijn aanval op Kiev begint met het bombarderen van Babyn Jar, de grootste nazi-slachtpartij ooit.” De Oekraïense ambassadeur in Tel Aviv greep het moment aan om een dringend beroep te doen op de Israëlische regering om Oekraïense vluchtelingen op te nemen: op dat moment werden er tientallen vastgehouden op het vliegveld van Tel Aviv. „Oekraïners vormen de op vier na

grootste groep Rechvaardigen onder de Volken”, zette hij zijn pleidooi kracht bij. De titel ‘rechvaardigen’ is weggelegd voor niet-Joden die Joden reddden met gevaar voor eigen leven. Zelensky herhaalde dit nog eens in zijn Knesset-toespraak.

Collaboratie met de nazis

Dat viel verkeerd. Directeur Dani Dayan van Yad Vashem, het Israëlisch instituut voor Holocaust-studie en -herdenking, zei tegen de krant *Haaretz*: „We spreken ons uit tegen de agressie van Poetin en de invasie, maar de vergelijkingen met de jodenvervolg, zowel van Russische als Oekraïense zijde, keuren we af omdat die de Shoah trivialisieren. Natuurlijk waren er Oekraïners die Joden reddden. Maar er waren er nog veel meer die de nazis hielpen bij het moorden op de Joden.”

Dat is precies de moeilijkheid: aan de Oekraïners kleef onlosmakelijk de reputatie van collaboratie met de nazi's. Na in de jaren dertig op grote schaal slachtoffer van Stalins terreur te zijn geweest, verwelkomden veel Oekraïners in de Tweede Wereldoorlog de Duitse bezetter als bevrijder. Oekraïners namen ook deel aan de slachtpartijen op de Joden. „Bij Babyn Jar verleende Oekraïense politie hand- en spandiensten, maar ze deden niet mee aan het moorden. Dat was anders bij de slachtpartij van Bila Tserkva. Daar waren Oekraïners onder de daders”, legt Roelant Kavatsjoek, adjunct-directeur van het Babyn Jar Holocaust Herdenkingscentrum, uit. Hij is vanuit Hostomel, een voorstad van Kiev, naar Lviv gevlucht en geeft in een openbare Zoom-sessie met Joodse wetenschappers uit Jeruzalem en New York een update over het Herdenkingscentrum.

Ook Poetin blijft ‘denazificatie’ benadrukken, zegt Sharansky, die eveneens deelneemt aan de sessie. „Poetin baseert zijn leugens op een klein stukje waarheid. Zijn boodschap is puur voor binnenlands gebruik: Oekraïne is een marionet van de

Verenigde Staten en pro-nazi: we moeten ze aanvallen, voordat ze ons aanvallen.”

Nu Oekraïners massaal op de vlucht slaan, worstelt Israël met z'n rol. Joden worden overeenkomstig de Wet op de Terugkeer (het recht van Joden wereldwijd op Israëlisch staatsburgerschap) standaard opgenomen. Het Joods Agentschap van Sharansky zet zich in om Joden uit oorlogsgebied te evacueren en op te vangen.

Maar tot in het kabinet woedt het debat over de opvang van Oekraïners zonder Joodse achtergrond. De minister van Binnenlandse Zaken vindt dat Israël al genoeg doet door zich te ontfemen over de 200.000 Oekraïense Joden. De minister van Diasporazaken ziet het als plicht van de Joden, met hun verleden van vlucht en vervolging, om vluchtelingen op te nemen, ongeacht hun afkomst.

Toevluchtsoord voor oligarchen

Anders dan de Europese landen plaatst Israël geen oligarchen uit de kring van Poetin op de sanctielijst. Joods-Russische zakenmannen als Roman Abramovitsj en Michail Fridman, beiden in bezit van een Israëlisch paspoort, dragen met royale donaties aan maatschappelijke Joodse doelen en culturele instellingen volop bij aan de Israëlische samenleving. Bankier Fridman is ook de voornaamste initiatiefnemer en donateur van het Babyn Jar Holocaust Herdenkingscentrum. Direct na de Russische inval trok hij zich terug uit het bestuur, na eerst ruim een miljoen euro beschikbaar te hebben gesteld voor humanitaire hulp aan Oekraïne. Het kon niet voorkomen dat hij op de EU-sanctielijst belandde.

Abramovitsj deed twee dagen voor de invasie nog een schenking van ten minste 10 miljoen euro aan Yad Vashem. Het Holocaust-instituut zag aanvankelijk geen reden de donatie af te slaan, omdat Abramovitsj zich meteen tegen de oorlog had uitgesproken en niets erop wees dat hij de laatste jaren nog in kringen rondom

Israël heeft Ruslands goedkeuring nodig voor militaire acties tegen Iraanse doelen in Syrië

Poetin bewoog. Volgens *The Washington Post* had Yad Vashem er eerder voor gelobbyd om Abramovitsj niet op de Amerikaanse sanctielijst te zetten. Pas toen het Verenigd Koninkrijk Abramovitsj dat wel deed, verbrak het de banden met de oligarch. Volgens critici wordt Israël zo het laatste westerse toevluchtsoord voor Joods-Russische oligarchen.

De Israëlische regering past ook op zich uit te spreken tegen de Russische agressie. Daar zit een geopolitieke overweging achter: Israël heeft Ruslands goedkeuring nodig voor militaire acties tegen Iraanse doelen in Syrië. Die behoedzaamheid heeft voordelen: Israël kan de rol van bemiddelaar op zich nemen. Premier Naftali Bennett is sinds de invasie als enige westerse regeringsleider bij Poetin op bezoek geweest en Jeruzalem wordt genoemd als locatie voor onderhandelingen tussen Rusland en Oekraïners.

Hoe getekend het gedeelde verleden van Oekraïners en Joden ook is, wat Sharansky betreft is het moment aangebroken om zich zonder voorbehoud achter Oekraïne te scharen. Dat heeft er volgens hem de laatste dertig jaar alles aan gedaan om de zwartste pagina's uit hun geschiedenis te boven te komen. „Het beste bewijs: ze hebben gekozen voor een president die Joods is en daar openlijk voor uitkomt.”

Kavatsjoek zegt vanuit Lviv dat zijn onderzoeksteam bestaat uit een jonge generatie Oekraïners zonder Joodse achtergrond - net als hijzelf - die proberen het hele verhaal van de anderhalf miljoen vermoorde Joden te vertellen. „Die gingen niet naar concentratiekampen, maar werden vermoord in hun eigen omgeving bij vol daglicht met hun burens als getuigen. ‘Never again’ betekent nu meer dan ooit.” En strijdvaardig: „Oekraïne zal dit overleven, al was het omdat de vijand nooit had verwacht dat onze Joodse president misschien wel de beste Oekraïense leider is die we ooit gehad hebben.”

ANALYSE TURKIJE

Oorlog maakt een eind aan het isolement van Turkije

Europa haalt de banden met Turkije aan sinds de oorlog in Oekraïne. Dinsdag bezoekt Rutte president Erdogan.

Door onze correspondent
Toon Beemsterboer
ISTANBUL

De oorlog in Oekraïne heeft in één klap een eind gemaakt aan het internationale isolement waarin Turkije de afgelopen jaren verkeerde. De ene na de andere (westerse) regeringsleider kwam de afgelopen weken op bezoek bij president Erdogan: de Israëlische president, de Griekse premier, de Duitse bondskanselier, de Poolse president. Erdogan is zelfs weer *on speaking terms* met president Biden, met wie hij sinds het begin van diens ambtstermijn een moeizame relatie heeft. Ze spraken elkaar eerder deze maand drie kwartier per telefoon.

Deze dinsdag is het de beurt aan premier Rutte, die zijn eerste bezoek brengt aan Turkije sinds 2013. Het bezoek staat uiteraard in het teken van de oorlog in Oekraïne. „Turkije is van groot belang voor de verdediging van de oostflank”, zei Rutte vrijdag. Daarom is het volgens hem van belang dat andere NAVO-landen met Ankara in gesprek blijven. Nu heeft Duitsland als een van de weinige Europese landen intensief contact met Turkije. Daar moet volgens Rutte verandering in komen.

Turkije herwon zijn internationale relevantie deels doordat het zich opwierp als bemiddelaar tussen Rusland en Oekraïne. Na tientallen telefoontjes wist de Turkse minister van Buitenlandse Zaken Cavusoglu zijn Russische en Oekraïense collega's onlangs om de tafel te krijgen in de Turkse badplaats Antalya. Hoewel de ontmoeting niet direct resultaat opleverde, prees en bedankte VN-secretaris-generaal Guterres Turkije voor zijn diplomatieke inspanningen.

Balans

Zijn rol als bemiddelaar heeft Turkije te danken aan de balans die het probeert te vinden tussen Rusland en Oekraïne - met beide landen onderhoudt het goede politieke, economische en militaire relaties. Ankara steunt Oekraïne en handelt groten-deels in lijn met de NAVO, zonder Rusland voor het hoofd te stoten. „We moeten onze vriendschap met Poetin en Zelensky in stand houden”, verklaarde Erdogan tijdens het bezoek van de Duitse bondskanselier Scholz vorige week aan Ankara.

Dit houdt in dat Turkije de Bosphorus heeft afgesloten voor alle oorlogsschepen, niet alleen Russische. Ondertussen blijft Ankara wel drones leveren aan Oekraïne, dat deze met do-

delijk succes inzet tegen de Russische troepen. Daarentegen weigert Turkije mee te doen met de westerse sancties tegen Rusland om zijn in crisis verkerende economie geen verdere schade te berokkenen. Bovendien is Turkije een van de weinige landen die zijn luchtruim openhoudt voor Russische vliegtuigen.

Er zijn zelfs aanwijzingen dat Rusland Turkije probeert te gebruiken om onder de sancties uit te komen. Zo is er een plan om zestig vliegtuigen van Russische luchtvaartmaatschappijen in Turkije te registreren. Turkije zou hiervoor openstaan om de verliezen voor zijn toerismesector te beperken. Ook zou Rusland zijn sterke relaties met de Turkse bankensector willen gebruiken om de sancties te omzeilen, bijvoorbeeld door Russische bedrijven zaken te laten doen via Turkse banken.

De oorlog in Oekraïne zorgt er niet automatisch voor dat Turkije terugkeert in de boezem van het Westen

Dit wordt in het Westen met argusogen gevolgd. Maar vooralsnog staat Turkije niet onder grote druk om partij te kiezen. Dat lijkt ingegeven door de westerse wens om de diplomatieke kanalen met Rusland open te houden. Desondanks worden de Turkse motieven gewantrouwd na jaren van animositeit jegens het Westen. En de schelle toon waarop Erdogan recent uithaalde naar de vermeende westerse impotentie in Oekraïne staat in schril contrast met zijn gebrek aan kritiek op Poetins agressie.

Daaruit blijkt eens te meer dat Turkije autonoom en onafhankelijk wil blijven, en dat de oorlog in Oekraïne er niet automatisch voor zal zorgen dat het land terugkeert in de boezem van het Westen. Erdogan ziet Turkije als een belangrijke speler in een nieuwe, multipolaire wereld, daar brengt de oorlog in Oekraïne geen verandering in. En het wil als een gelijkwaardige gesprekspartner behandeld worden door Rusland en het Westen.

Dat lijkt Rutte zich ook te realiseren. Hij zei dat hij de afgelopen tijd meerdere lange gesprekken heeft gevoerd met Erdogan, onder meer in de zijlijn van de NAVO-top in juni 2021 en de G20 in Rome. Ondanks de gespannen relatie tussen Nederland en Turkije de afgelopen jaren, die Rutte „een zakelijk conflict” noemde, zijn de persoonlijke verhoudingen volgens de premier altijd goed gebleven.